

SAŽETAK PRESUDE

NAÏT-LIMAN PROTIV ŠVICARSKE OD 15. OŽUJKA 2018. GODINE ZAHTJEV BR. 51357/07

Država nije bila dužna osigurati pristup sudu podnositelju zahtjeva radi naknade štete zbog mučenja koje se dogodilo izvan njezinog teritorija

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, švicarski je državljanin tuniskog podrijetla. U travnju 1992. godine uhićen je u Italiji i odveden u Tunis gdje je bio mučen u prostorijama Ministarstva unutarnjih poslova po nalogu tadašnjeg ministra unutarnjih poslova A.K.. Nakon što je pobjegao iz Tunisa 1993. godine, vratio se u Švicarsku gdje mu je odobren politički azil. Godine 2001. bivši ministar unutarnjih poslova Tunisa nakratko je hospitaliziran u Švicarskoj. Doznajući za ovu informaciju, podnositelj je podnio kaznenu prijavu protiv njega kod glavnog javnog tužitelja ženevskog kantona. Međutim, glavni javni tužitelj ubrzo je obustavio postupak s obzirom da je optuženi A.K. napustio Švicarsku. Podnositelj je potom pokrenuo parnični postupak za naknadu štete pred prvostupanjskim sudom ženevskog kantona protiv Tunisa i A.K.. Ženevski je sud odbio tužbu kao neosnovanu zbog nedostatka teritorijalne nadležnosti i nadležnosti na osnovi "forumu nužnosti" (*forum necessitatis*) koja je u švicarskom pravu prihvaćena samo u predmetima koji su u dovoljnoj mjeri bili povezani sa Švicarskom. Savezni Vrhovni sud odbio je žalbu podnositelja uz obrazloženje da pri odlučivanju o dovoljnoj mjeri povezanosti predmeta sa Švicarskom, pojam predmet treba tumačiti u užem smislu kao „skup činjenica“. Drugim riječima, činjenice su te koje trebaju biti u dovoljnoj mjeri povezane sa Švicarskom, a ne osoba podnositelja zahtjeva. S obzirom da su se u konkretnom slučaju navodni događaji odvijali 1992. godine u Tunisu, te povezanosti nije bilo.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 6. stavak 1. Konvencije, podnositelj zahtjeva je prigovorio da su švicarski sudovi povrijedili njegovo pravo na pristup sudu jer su odbili ispitati osnovanost njegove tužbe za naknadu štete zbog mučenja podnesene protiv Tunisa i A.K..

Vijeće Suda je 21. lipnja 2016. godine donijelo presudu u kojoj je utvrdilo da nije bilo povrede članka 6. stavka 1. Konvencije. Sud je utvrdio da odluka švicarskih sudova o nenadležnosti za odlučivanje o građanskoj tužbi g. Naït-Limana, unatoč apsolutnoj zabrani mučenja prema međunarodnom pravu, nije povrijedila pravo podnositelja na pristup sudu, te je imala legitiman cilj i bila je razmjerna tom cilju.

Podnositeljev zahtjev da se slučaj uputi Velikom vijeću sukladno članku 43. Konvencije, prihvaćen je 28. studenoga 2016. godine.

OCJENA SUDA

Sud je utvrdio da je članak 6. Konvencije u ovom slučaju bio primjenjiv jer se radilo o sporu koji se odnosi na "prava i obveze" građanske naravi priznate u domaćem pravu. Naime, pored članka 41. švicarskog zakona o obveznim odnosima, koji je priznao opće načelo građanske odgovornosti za nezakonite radnje, članak 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja iz 1984. godine (na snazi u Švicarskoj od 26. lipnja 1987.) zajamčio je žrtvama mučenja pravo na dobivanje pravedne i odgovarajuće naknade. Tužena država zapravo nije osporila postojanje takvog prava, već njegovu izvanteritorijalnu primjenu. S obzirom na to da se spor može odnositi ne samo na postojanje prava već i na opseg i način njegovog ostvarivanja, prema mišljenju Suda, pitanje mjesne nadležnosti nije bilo presudno za primjenjivost članka 6. Konvencije.

Sud je utvrdio nekoliko legitimnih ciljeva koji su opravdali ograničavanje prava na pristup sudu u interesu dobrog sudovanja i održavanja učinkovitosti domaćih pravosudnih odluka: (i) problemi u prikupljanju i procjeni dokaza, (ii) poteškoće vezane uz izvršenje presuda, (iii) rizik od biranja najpovoljnijeg suda (*forum shopping*) te rizik od privlačenja sličnih tužbi koje bi mogle stvoriti prekomjerno opterećenje domaćim sudovima i (iv) potencijalne diplomatske poteškoće.

S obzirom na razmjernost ograničenja prava podnositelja zahtjeva na pristup sudu, Sud je ponovio da država uživa određenu slobodu procjene u reguliranju tog prava, opseg koje je, između ostalog, ovisio o mjerodavnom međunarodnom pravu u tom području. S tim u vezi, Sud je istaknuo da je Konvencija međunarodni ugovor koji se tumači u skladu s odgovarajućim normama i načelima međunarodnoga prava, a posebice u svjetlu Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora od 23. svibnja 1969. ("Bečka konvencija"). Stoga Sud nije nikada razmatrao odredbe Konvencije kao jedini referentni okvir za tumačenje prava i sloboda sadržanih u njoj. Naprotiv, treba voditi računa, kako je navedeno u članku 31. stavku 3. c) Bečke konvencije, "o svakom mjerodavnom pravilu međunarodnog prava primjenjivom na odnose između stranaka", a osobito o pravilima o međunarodnoj zaštiti (vidi, na primjer [Neulinger i Shuruk protiv Švicarske](#) [VV], br. 41615/07, § 131, ESLJP 2010; [Nada protiv Švicarske](#) [VV], br. 10593 / 08, § 169, ESLJP 2012; i [Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske](#) [VV], br. 18030/11, § 138, ESLJP 2016).

Sud je istaknuo dva pojma međunarodnog prava koji su relevantni za ovaj predmet: univerzalna nadležnost i forum nužnosti.

Univerzalna nadležnost odnosi se na nedostatak potrebne veze između nadležnosti sudova neke države i "slučaja" odnosno sporne situacije. U svom apsolutnom obliku, univerzalna nadležnost sastoji se u nepostojanju bilo kojeg povezujućeg faktora *ratione personae* ili *ratione loci* s državom foruma. Sud je najprije morao ispitati je li Švicarska bila dužna priznati univerzalnu nadležnost u građanskim stvarima za djela mučenja na temelju međunarodnih običaja ili međunarodnih ugovora. Iz komparativne pravne studije koju je proveo Sud proizašlo je da od 39 ispitanih europskih država samo Nizozemska priznaje univerzalnu nadležnost u građanskim stvarima za djela mučenja, a izvan Europe samo Sjedinjene Američke Države i Kanada, i to pod uvjetom da je tužitelj mogao dokazati da je mučenje bilo u kontekstu terorističkog čina. Sud je zaključio da, iako se praksa država razvija, rasprostranjenost univerzalne nadležnosti u građanskim stvarima još uvijek nije dovoljna za nastanak, a još manje ujednačenost, međunarodnih običaja koji bi obvezali švicarske sudove da utvrde nadležnost za ispitivanje takvih predmeta. Trenutno ne postoje ni međunarodni ugovori koji priznaju univerzalnu

nadležnost u građanskim stvarima za djela mučenja. Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja predviđa takvu nadležnost u kaznenim stvarima (članak 15.), ali je nejasna u pogledu postojanja takve nadležnosti u građanskim stvarima (članak 14.). Sud je dakle utvrdio da međunarodno pravo nije obvezalo švicarske vlasti da otvore svoje sudove g. Naït-Limanu na temelju univerzalne nadležnosti u građanskim stvarima za djela mučenja.

Sud je potom trebao utvrditi jesu li švicarske vlasti bile dužne g. Naït-Limanu osigurati forum nužnosti kako bi se razmotrio njegov zahtjev za naknadu štete u odnosu na navodnu štetu pretrpljenu zbog mučenja. Forum nužnosti odnosi se na teritorijalnu nadležnost koju su preuzeli građanski sudovi države koji inače nisu nadležni za ispitivanje predmeta u skladu s općim ili posebnim propisima o nadležnosti po pravu te države, jer je postupak u inozemstvu nemoguć ili prekomjerno i nerazumno težak u zakonu ili u praksi. Iz studije koju je provelo Veliko vijeće proizašlo je da od 40 država, 28 europskih država ne priznaje forum nužnosti. U svim državama koje su priznaju forum nužnosti, isti se primijenjuje samo iznimno i u slučaju ispunjenja dva kumulativna uvjeta: nepostojanje drugog foruma i postojanje dovoljne veze između predmeta i države koja je preuzela nadležnost. S obzirom na to, moglo se zaključiti da nema međunarodnih običaja niti ugovora koji bi obvezali države da osiguraju forum nužnosti.

Odsutnost obvezujuće norme međunarodnog prava ostavila je švicarskim vlastima široku slobodu procjene, koju zakonodavstvo i sudovi nisu prekoračili. Nije bilo proizvoljnih ili očigledno nerazumnih elemenata u interpretaciji relevantnih zakonskih odredaba od strane Saveznog Vrhovnog suda, stoga nije bilo povrede prava na pristup sudu u smislu članka 6. Konvencije.

Sud je ponovio da ovaj zaključak ne dovodi u pitanje široki konsenzus unutar međunarodne zajednice o postojanju prava žrtava mučenja na primjerenu i djelotvornu naknadu, niti činjenicu da se države ohrabruju da priznaju to pravo dajući svojim sudovima nadležnost da ispituju zahtjeve za naknadu štete zbog mučenja, uključujući i one koji su se dogodili izvan njihovih zemljopisnih granica. U tom pogledu, pohvalni su naponi država da omoguće učinkovit pristup sudu za one koji traže naknadu štete zbog mučenja. Međutim, država koja je uspostavila forum nužnosti može uvjetovati njegovo priznanje postojanjem određenih povezujućih čimbenika s tom državom koje će ona sama odrediti u skladu s međunarodnim pravom, ne prekoračujući pri tome dopuštenu slobodu procjene prema Konvenciji.

S obzirom na dinamičnu prirodu ovog područja, Sud nije isključio mogućnost razvoja prakse u budućnosti. U skladu s tim, Sud je pozvao države članice Konvencije da u svojim pravnim porecima uzmu u obzir sve okolnosti koje olakšavaju učinkovitu provedbu prava na naknadu štete zbog mučenja, pažljivo ocjenjujući svaki zahtjev kako bi se identificirali elementi koji bi obvezali sudove da preuzmu nadležnost za ispitivanje.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud.

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.